

Łukasz Maciej Mitek*

Wpływ zagranicznych migracji zarobkowych na poziom oszczędności i zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce

Słowa kluczowe: gospodarstwa domowe, oszczędności, zadłużenie, migracja

Keywords: households, saving, debt, migration

Wprowadzenie

Proces globalizacji oraz tworzenie ponadnarodowych struktur politycznych i gospodarczych zapoczątkowały szereg przemian społeczno-gospodarczych, których konsekwencje były analizowane w perspektywie ekonomicznej, kulturowej, politycznej i społecznej (Okólski, 2006). Intensywna emigracja zarobkowa nasiliła się w momencie wstąpienia Polski do struktur Unii Europejskiej i spowodowała rosnące zainteresowanie samym zjawiskiem migracji, które ma coraz większe znaczenie zarówno dla gospodarstw domowych, jak i gospodarek narodowych, gdyż skutkuje wzrostem konkurencyjności zasobów pracy w różnych regionach świata. Celem artykułu jest analiza wpływu zagranicznych migracji zarobkowych na poziom oszczędności i zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce. Przyjęta hipoteza zakłada niewielki wpływ transferu środków pieniężnych do Polski z tytułu pracy Polaków za granicą, na poziom oszczędności i zobowiązań gospodarstw domowych.

---

* mgr Łukasz Maciej Mitek, Uniwersytetu Szczecińskiego, Wydział Zarządzania i Ekonomiki Usług, Katedra Bankowości i Finansów Porównawczych, doktorant, e-mail: lmitek@o2.pl

Gospodarstwo domowe – podstawowe definicje i pojęcia pokrewne (oszczędności, zadłużenie)

W tradycyjnej teorii ekonomii gospodarstwo domowe często jest utożsamiane z takimi terminami jak: rodzina lub gospodarstwo rodzinne, w związku z tym określenie oraz sprecyzowanie tego terminu wymaga znalezienia odpowiedniego kryterium, które pozwoliłoby na wyodrębnienie go z pokrewnych pojęć. Zdaniem Światowy (2012) jest to nie tylko najstarszy, ale i najważniejszy podmiot gospodarujący, ponieważ został stworzony prawami natury, inspirował ewolucję kolejnych systemów gospodarczych i politycznych. Ponadto jak zauważa Bywalec (2012) nauka o gospodarstwie domowym i prawach rządzących domem (rodziną), stanowi genezę takiej dyscypliny jak ekonomia.

Tabela 1. Definicje gospodarstwa domowego – różnorodne aspekty

Autor	Literatura zagraniczna
G.S. Becker	Gospodarstwo domowe to wieloosobowa jednostka produkcyjna, maksymalizująca funkcje produkcji, w przypadku której nakładami są dobra rynkowe, a także czas, kwalifikacje i wiedza poszczególnych jej członków
Z. Bodie, R.C. Merton	Większość gospodarstw domowych stanowią rodziny, które mogą przybierać różną formę i wielkość. Gospodarstwo domowe to pojedyncza osoba lub rodzina rozszerzona, składająca się z wielu generacji i osób mieszkających pod jednym dachem i korzystająca ze wspólnych zasobów ekonomicznych
P.A. Samuelson W.D. Nordhaus	Utożsamia pojęcie gospodarstwa domowego z pojęciem rodziny. Gospodarstwo domowe to podstawowy podmiot gospodarczy, którego najważniejszą funkcją jest zgłaszanie popytu na rynku dóbr i usług konsumpcyjnych i spożycie
Autor	Literatura polska
A. Hodoly	Gospodarstwo domowe jest bazą ekonomiczną jednostki lub grupy osób powiązanych ze sobą więzami rodzinnymi lub więzami innego rodzaju. Członkowie gospodarstwa domowego zamieszkują razem [...], łączą swoje przychody (pieniężne i naturalne), zasoby dóbr materialnych oraz reprezentowaną przez siebie siłę roboczą w celu zaspokojenia potrzeb gospodarstwa jako całości i poszczególnych jego członków
J. Szczepański	Gospodarstwo domowe tworzą członkowie rodziny żyjący zazwyczaj pod jednym dachem, a zakres gospodarstwa domowego wyznacza zakres funkcji ekonomicznych spełnianych przez rodzinę w szerszych zbiorowościach
B. Świecka	Gospodarstwo domowe jest specyficznym podmiotem gospodarującym. Gospodarowanie w tym wydaniu jest sposobem podejmowania decyzji ekonomicznych, ich realizacji, zarządzania, kierowania gospodarstwem jako całością

Źródło: opracowanie własne na podstawie Becker (1976); Bodie, Merton (2003), s. 26; Samuelson, Nordhaus (2004), s. 564–565; Hodoly (1971), s. 20; Szczepański (1977), s. 300; Świecka (2009), s. 21.

Migracje zarobkowe w teorii ekonomii

Zdaniem Freemana (2007) migracje zarobkowe są traktowane przez badaczy jako zjawisko wpływające na sytuację demograficzną danego kraju. Ruchy migracyjne mają wpływ nie tylko na wielkość populacji w danym regionie, ale również na jej strukturę pod względem wieku, płci i wykształcenia. Procesy migracyjne nabrały szczególnego

znaczenia w dobie globalizacji, gdyż znoszenie barier w swobodnym przepływie kapitału finansowego i dóbr prowadzi do swobodnego przepływu osób. Wśród najpopularniejszych teorii ekonomicznych opisujących migracje, można wymienić następujące koncepcje (tab. 2).

Tabela 2. Ekonomiczne teorie migracji ludności

Nazwa	Charakterystyka
Teoria neoklasyczna (<i>neoclassical economic theory</i>)	migracja jest wynikiem różnic wielkości popytu i podaży pracy na różnych obszarach, co skutkuje zróżnicowaniem wysokości płac, a migracja jest procesem kompensującym te różnice
Nowa ekonomia migracji (<i>new economics of migration</i>)	ujmuje procesy migracji w kontekście różnych rynków, nie tylko rynku pracy, migracja to nie jest proces indywidualny, lecz obejmuje całe kręgi ludzi: rodzinne, sąsiedzkie, rówieśnicze, towarzyskie
Dualna teoria rynku pracy (<i>dual labour market theory</i>)	imigracja do krajów rozwiniętych jest odpowiedzią na potrzeby tkwiące w strukturze nowoczesnej gospodarki, migracje na rynku są napędzane nie tylko przez stronę podażową, ale także przez stronę popytową, gdyż miejscowi nie podejmują pewnych prac

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Harris, Todaro (1970); Fei, Ranis (1961), s. 533–565; Stark, Bloom (1985), s. 173–178; Katz, Stark (1986), s. 134–149; Piore (1979); Arango (2000), s. 283–296.

Zgodnie z klasyczną teorią ekonomii podstawą rozwoju gospodarstw domowych są decyzje dotyczące wyboru poziomu i kierunku kształcenia, wyboru miejsca pracy oraz miejsca zamieszkania, a także sposobu wydatkowania zarobionych pieniędzy. Każde gospodarstwo domowe dąży do takiego wydatkowania swoich dochodów, aby zgodnie z własnymi upodobaniami osiągnąć możliwie największą użyteczność z nabywanych dóbr i usług, a w podejmowaniu decyzji kieruje się czynnikami subiektywnymi, takimi jak normy prawa, tradycje i nawyki oraz obiektywnymi, czyli wysokością dochodów i poziomem cen. Następstwem decyzji podejmowanych przez gospodarstwa domowe jest z jednej strony określona wielkość popytu na dobra i usługi, z drugiej zaś strony rozmiary i struktura podaży.

Według Blauga (1995) klasyczna teoria ekonomii traktowała gospodarstwo domowe jako podmiot maksymalizujący funkcję użyteczności, natomiast nowa ekonomia rodziny traktuje je jako wieloosobową jednostkę maksymalizującą funkcję produkcji, w przypadku której nakładami są dobra rynkowe, czas, kwalifikacje i wiedza członków gospodarstwa domowego. W związku z powyższym w procesie analizy otoczenia ekonomicznego, wpływającego na decyzje członków gospodarstwa domowego, należy brać pod uwagę następujące elementy: dochody członków gospodarstwa domowego, zasoby majątkowe, poziom cen dóbr konsumpcyjnych i innych, popyt oraz podaż dóbr i usług, poziom inflacji, a także sytuację na rynku pracy.

Zagraniczne migracje zarobkowe gospodarstw domowych z Polski

Progres międzynarodowej mobilności pracowników spełnia coraz ważniejszą rolę dla długoterminowych perspektyw gospodarczych praktycznie każdego kraju. Beneficjentami otwarcia rynku pracy po 2004 roku są w pierwszej kolejności polscy migranci, którzy znaleźli możliwość legalnej pracy i zarobku za granicą. Jak zauważa Chmielewska (2015), dynamiczny wzrost emigracji zarobkowej sprawił, że wielkość transferów płynących do kraju z tytułu pracy emigrantów zaczęła mieć istotne znaczenie dla polskiej gospodarki. Skalę zagranicznych migracji zarobkowych z Polski przedstawiono w poniższej tabeli.

Zgodnie z wynikami opracowanego szacunku, w końcu 2016 roku poza granicami Polski przebywało czasowo około 2515 tys. mieszkańców naszego kraju, tj. o 118 tys. (4,7%) więcej niż w 2015 roku. Najpopularniejszymi kierunkami wyjazdów w analizowanym okresie były: Wielka Brytania (788 tys.), Niemcy (687 tys.), Holandia (116 tys.) oraz Irlandia (112 tys.). Migracje zagraniczne to zjawisko społeczno-ekonomiczne, które na trwałe wpisało się we współczesną historię Polski. Raport Migracje Zarobkowe Polaków przygotowany przez Work Service (2017) wskazuje, że wyjazdy umotywowane są przede wszystkim finansowo (wyższe zarobki niż w Polsce i wyższy standard życia). Zatem celem migracji jest poprawa sytuacji materialnej gospodarstwa domowego, co z kolei przekłada się na poprawę statusu społecznego i podniesienie standardu życia.

Tabela 3. Szacunek emigracji z Polski na pobyt czasowy w latach 2004–2016

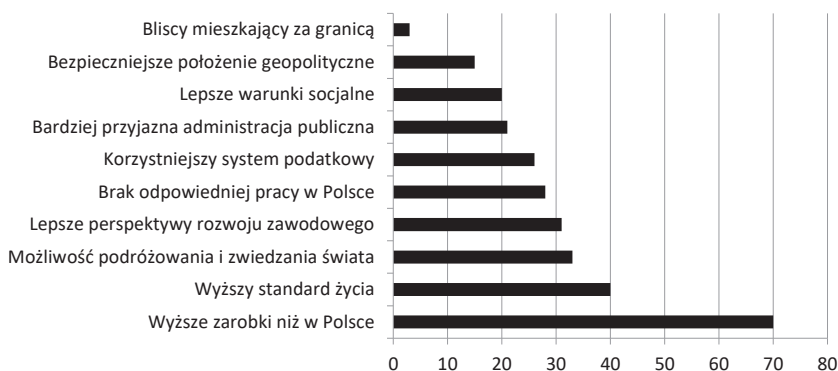
Kraj pobytu	Liczba emigrantów w tys.									
	2004	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Ogółem	1 000	1 450	2 000	2 060	2 130	2 196	2 320	2 397	2 515	
W tym Europa	770	1 200	1 685	1 754	1 816	1 891	2 013	2 098	2 214	
Unia Europejska (28 krajów) w tym:	750	1 170	1 607	1 670	1 720	1 789	1 901	1 983	2 096	
Austria	15	25	29	25	28	31	34	36	39	
Belgia	13	21	45	47	48	49	49	52	54	
Cypr	.	.	3	3	2	1	1	1	1	
Czechy	.	.	7	7	8	8	9	9	9	
Dania	.	.	19	21	23	25	28	30	32	
Finlandia	0,4	0,7	3	2	2	3	3	3	3	
Francja	30	44	60	62	63	63	63	64	64	
Grecja	13	17	16	15	14	12	9	8	8	
Hiszpania	26	37	48	40	37	34	32	30	29	
Holandia	23	43	92	95	97	103	109	112	116	
Irlandia	15	76	133	120	118	115	113	111	112	
Niemcy	385	430	440	470	500	560	614	655	687	
Portugalia	0,5	0,6	1	1	1	1	1	1	1	
Szwecja	11	17	33	36	38	40	43	46	49	

Kraj pobytu	Liczba emigrantów w tys.								
	2004	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Wielka Brytania	150	340	580	625	637	642	685	720	788
Włochy	59	70	92	94	97	96	96	94	93
Kraje spoza Unii Europejskiej w tym:	20	30	78	84	96	102	112	115	118
Norwegia	.	.	50	56	65	71	79	84	85

Źródło: GUS (2017).

Niewątpliwie swoboda przepływu osób w ramach jednolitego rynku Unii Europejskiej wpłynęła na polską gospodarkę w sposób niejednoznaczny. Z szacunków GUS wynika, że około 2,5 mln Polaków przebywa za granicą, z czego ok. 2,1 mln w krajach UE (GUS, 2017), co oznacza utratę znacznej części osób w wieku produkcyjnym. Zdaniem Dreli (2009) może to wywołać efekt zmiany struktury populacji, co w konsekwencji przyspieszy proces starzenia się społeczeństwa i zaburzy obowiązujący w danym kraju system ubezpieczeń społecznych.

Rysunek 1. Powody skłaniające Polaków do emigracji (w %)

Źródło: Work Service (2017).

Wielkość transferów pieniężnych do Polski z tytułu pracy Polaków za granicą

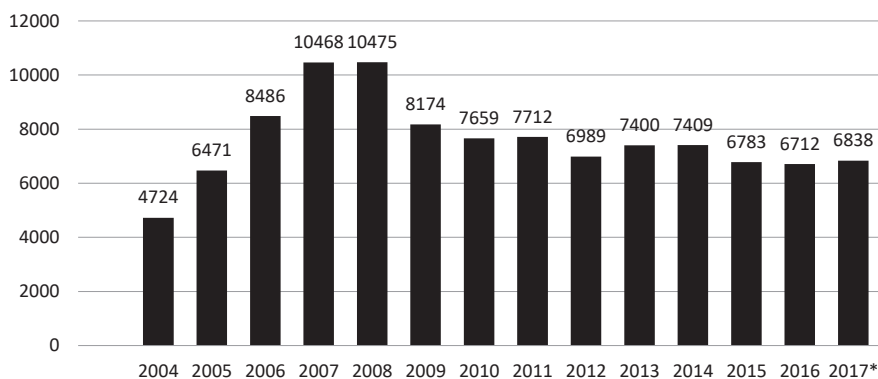
Według Surdeja (2012) podstawowym źródłem informacji o transferach od emigrantów zarobkowych (ang. *remittances*) są informacje i bazy danych tworzone przez Bank Światowy i ujmowane w statystykach jako łączny napływ następujących strumieni finansowych: przekazów zarobków (ang. *workers' remittances*) od emigrantów przebywających poza granicami kraju powyżej roku, wynagrodzenia pracowników (ang. *compensation of employees*) od emigrantów przebywających za granicą przez okres do 12 miesięcy

oraz transfery migrantów (ang. *migrant transfers*), czyli środki finansowe przewiezione podczas podróży powrotnych do kraju pochodzenia.

Jak zauważają analitycy Centrum im. Adama Smitha, począwszy od lat dziewięćdziesiątych XX wieku, napływ transferów do krajów o niskim i średnim poziomie dochodów rósł w tempie szybszym od napływu pomocy rozwojowej oraz od bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ), stając się istotną pozycją w bilansie płatniczym danego kraju. Punktem wyjścia oceny roli środków z migracji w życiu migrantów i ich społeczności jest oszacowanie skali transferu środków do krajów pochodzenia migrantów. Według szacunków Banku Światowego w latach 2004–2017 do Polski, z tytułu pracy Polaków poza granicami kraju napłynęło 106,3 mld USD. Dla porównania transfery finansowe, które napłynęły do Polski w tym samym czasie w ramach funduszy unijnych, niepomniejszone o składki członkowskie i zwroty środków do budżetu UE, wyniosły 143,7 mld EUR.

Jak zauważyły Chmielewska i Dobroczek (2016) od 2008 roku zwiększa się udział emigrantów długookresowych i umacniają się związki społeczno-ekonomiczne polskich emigrantów z nowym krajem, co pośrednio wpływa na spadek odsetka osób transferujących środki do kraju oraz częstotliwości i wielkości przekazywanych środków.

Rysunek 2. Transfer środków pieniężnych do Polski z tytułu pracy Polaków za granicą w latach 2004–2017 (w mld USD)

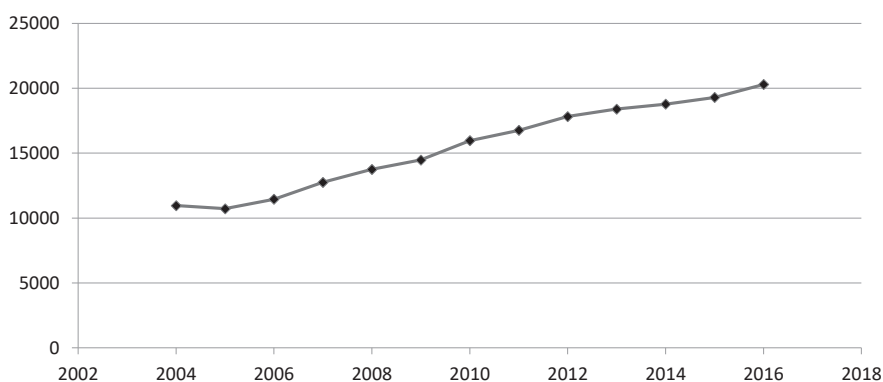
Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu Banku Światowego (2017).

Frączek (2012) uważa, że w gospodarstwach domowych istnieją ściśle relacje pomiędzy dochodem, konsumpcją i oszczędnościami, gdyż te ostatnie są finansowane z przychodów. Zatem zdaniem autorki to właśnie dochód jest głównym czynnikiem wpływającym zarówno na poziom wydatków konsumpcyjnych, jak i na poziom oszczędności. Zdaniem Rytelewskiej (2008) wyznacznikiem popytu konsumpcyjnego, zgłaszanego

przez gospodarstwa domowe, jest dochód rozporządzalny. Gospodarstwa domowe przeznaczają dochód rozporządzalny na wydatki oraz oszczędności.

Badania sondażowe przeprowadzone na temat „nowej fali emigracji” (po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej) wśród polskich emigrantów, wskazują, że ponad 60% środków transferowanych z zagranicy przeznaczono na bieżące wydatki konsumpcyjne, zaś pozostałe cele, tj. remont lub kupno mieszkania, zwiększenie poziomu oszczędności oraz spłata długów były finansowane w równym stopniu. Ponadto warto zwrócić uwagę na znikomą ilość rozdysponowania środków w kraju na edukację oraz finansowanie własnej działalności gospodarczej, co z uwagi na oczekiwania płacowe migrantów, może wpłynąć na decyzję o pozostaniu za granicą.

Rysunek 3. Dochód rozporządzalny w Polsce w latach 2004–2016

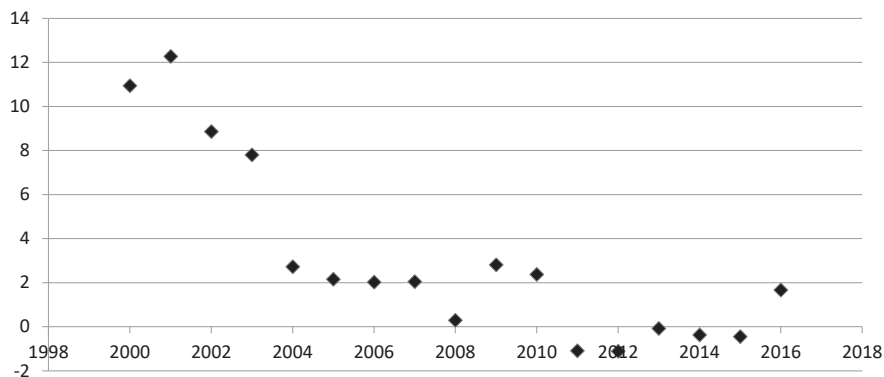

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD.

Sytuację gospodarstw domowych zarówno z uwagi na wielkość dochodu rozporządzalnego, jak i poziom oszczędności oraz zaciągniętych zobowiązań należy rozpatrywać w ujęciu rocznym. Warto zwrócić uwagę, że pomimo systematycznego wzrostu dochodu rozporządzalnego poziom oszczędności gospodarstw domowych systematycznie zmniejsza się i utrzymuje się na niskim poziomie. Poniżej zaprezentowano procentowy udział oszczędności gospodarstw domowych w ich dochodzie rozporządzalnym.

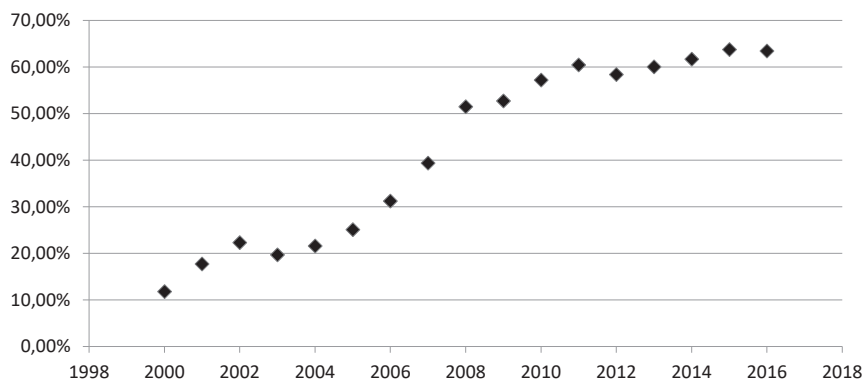
Podobną zależność można zaobserwować analizując wielkość dochodu rozporządzalnego oraz wysokość zobowiązań gospodarstw domowych. Pomimo systematycznego wzrostu dochodu rozporządzalnego poziom zobowiązań gospodarstw domowych systematycznie zwiększa się i utrzymuje się na wysokim poziomie. Poniżej zaprezentowano procentowy udział zobowiązań gospodarstw domowych w ich dochodzie rozporządzalnym.

Rysunek 4. Oszczędności¹ gospodarstw domowych w Polsce w latach 2000–2016 wyrażone procentowym udziałem w dochodzie rozporządzalnym

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD.

Rysunek 5. Zobowiązania² gospodarstw domowych w Polsce w latach 2000–2016 wyrażone procentowym udziałem w dochodzie rozporządzalnym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych OECD.

W analizowanym okresie poziom dochodu rozporządzalnego stopniowo zwiększał się (rys. 3), najniższy odnotowano w 2005 roku, i wyniósł on 10.719,00 USD, zaś najwyższy odnotowano w 2016 roku, w wysokości 20.295,00 USD³. Dochód rozporządzalny to

1 OECD definiuje oszczędności gospodarstw domowych jako różnicę między dochodami, a wydatkami konsumpcyjnymi. Wskaźnik ten określony jest jako procent dochodów do dyspozycji gospodarstw domowych.

2 OECD definiuje zobowiązania jako zbiór wszystkich zobowiązań, które wymagają zapłaty, odsetek lub kwoty głównej, ponoszone przez gospodarstwa domowe wobec wierzycieli.

3 Wartość nabywca polskiego złotego w badanym okresie utrzymywała się na zbliżonym poziomie, tj. wartość 1 USD wynosiła 1,831058 PLN w 2004 roku, i 1,787590 PLN w 2016 roku.

dochód pozostający do dyspozycji gospodarstw domowych, może on zostać przeznaczony na konsumpcję bieżącą lub przyszłą oraz na pokrycie bieżących zobowiązań.

Niewątpliwie oszczędności gospodarstw domowych mają zdecydowanie mniejszy udział w dochodzie rozporządzalnym niż ich zobowiązania. Średni procentowy udział zobowiązań w dochodzie rozporządzalnym gospodarstw domowych systematycznie wzrastał (od 11,80% w 2000 roku do 63,48% w 2016 roku). Z kolei w tym samym okresie średni procentowy udział oszczędności w dochodzie rozporządzalnym gospodarstw domowych systematycznie zmniejszał się (od 10,94% w 2000 roku do 1,67% w 2016 roku). Ponadto na uwagę zasługuje fakt, że w niektórych latach udział procentowy oszczędności w dochodzie rozporządzalnym gospodarstw domowych przyjmował wartość ujemną.

Podsumowanie

Od momentu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej poszczególne kraje członkowskie otwierały rynek pracy dla obywateli naszego kraju i tym samym umożliwiły Polakom emigrację zarobkową. Większość dostępnych danych na temat współczesnych migracji z Polski w jednoznaczny sposób wskazuje na złożoność tych procesów, które w ostatnich latach podlegają istotnym zmianom strukturalnym. W efekcie coraz częściej mówimy o migracji długookresowej lub na pobyt stały i jej wpływie na gospodarkę danego kraju w skali makro, natomiast brakuje badań i danych statystycznych w skali mikro. Stąd też, transfery pieniężne emigrantów do rodzin w kraju to zjawisko, które ze względu na swoją specyfikę jest niezwykle trudne do zmierzenia.

Nieliczne badania przeprowadzone wśród rodzin migrantów wskazują na wybrane obszary redystrybucji transferowanych środków. Jeżeli struktura tych wydatków nie ulegnie zmianie, to pomimo wielkości transferowanych środków nie wpłyną one znacząco na rozwój gospodarczy naszego kraju oraz poziom oszczędności i zobowiązań gospodarstw domowych, gdyż zostaną wydatkowane na bieżącą konsumpcję i krótkookresowo zwiększą popyt konsumpcyjny. W efekcie gospodarstwa domowe w dalszym ciągu będą charakteryzowały się niskim poziomem dochodu rozporządzalnego, znikomym udziałem oszczędności w dochodzie gospodarstwa domowego oraz wzrastającym poziomem zobowiązań, które w wielu krajach Unii Europejskiej przewyższają ich dochody.

Literatura

- Arango, J. (2000). *Explaining migration: a critical view*. Blackwell Publishers, UNESCO.
- Becker, G.S. (1976). *The economic approach to human behavior*. Chicago: University of Chicago Press.
- Blaug, M. (1995). *Metodologia ekonomii*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bodie, Z., Merton, R.C. (2003). *Finanse*. Warszawa: Wydawnictwa Ekonomiczne.
- Bywalec, C. (2012). *Ekonomika i finanse gospodarstw domowych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Chmielewska, I. (2015). *Transfery z tytułu pracy Polaków za granicą w świetle badań Narodowego Banku Polskiego*. Warszawa: NBP.
- Chmielewska, I., Dobroczycki, G. (2016). *Nowa fala emigracji po wstąpieniu do Unii Europejskiej*. Warszawa: NBP.
- Frączek, B. (2012). Analiza czynników wpływających na oszczędzanie i inwestowanie gospodarstw domowych. *Studia Ekonomiczne. Międzynarodowe stosunki gospodarcze – wybrane podmioty i procesy gospodarki światowej*, 122, 87–98.
- Freeman, R.B. (2007). Migracje w procesie globalizacji. *Gospodarka Narodowa*, 1–2, 99–129.
- GUS (2017). *Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004–2016*. Warszawa.
- Harris, J.R., Todaro, M.P. (1970). Migration, unemployment, and development. A two-sector analysis. *American Economic Review*, 60 (1), 126–142.
- Hodoly, A. (1971). *Gospodarstwo domowe i jego rola społeczno-ekonomiczna*. Warszawa: KiW.
- Katz, E., Stark, O. (1986). Labor Migration and Risk Aversion in Less Developed Countries. *Journal of Labor Economics*, 1 (4), 134–149.
- MF. Zestawienie transferów finansowych środków unijnych od początku członkostwa Polski w UE. Pobrano z: https://www.mf.gov.pl/ministerstwo-finansow/dzialalnosc/unia-europejska/transfery-finansowe-polska-ue/-/asset_publisher/XBm1/content/transfery-finansowe-polska-unia-europejska/pop_up?_101_INSTANCE_XBm1_viewMode=print (27.04.2018).
- OECD. Pobrano z: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=MIG> (27.04.2018).
- Okólski, M. (2006). *Costs and benefits of migration for Central European countries*. CMR Working Papers No. 7/65.
- Piore, M. (1979). *The Birds of Passage*. Cambridge: Migrant Labor and Industrial Societies.
- Ranis, G., Fei, J.C. (1961). A Theory of Economic Development. *American Economic Review*, 51, 533–565.
- Rytlewska, G. (2008). Gospodarstwa domowe. W: B. Pietrzak, Z. Polański, B. Woźniak (red.), *System finansowy w Polsce 2*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Samuelson, P.A., Nordhaus, W.D. (2004). *Ekonomia*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Stalker, P. (2000). *Workers Without Frontiers. The Impact Of Globalisation On International Migration*. Genewa: International Labour Office.
- Stark, O., Bloom, D.E. (1985). The New Economics of Labor Migration. *American Economic Review*, 2 (75), 173–178.
- Surdeja, A. (red.) (2012). *Transfery pieniężne emigrantów a rozwój gospodarczy Polski*. Raport Centrum im. Adama Smitha. Pobrano z: http://smith.pl/sites/default/files/zalaczniki_201802/r-12-transfery-o.pdf (27.04.2018).

- Szczepański, J. (1997). *Elementarne pojęcia socjologii*. Warszawa: PWE.
- Światowy, G. (2012). Gospodarstwo domowe jako kreator przemian społecznych i gospodarczych. *Konsumpcja i Rozwój*, 2, 56–66.
- Świecka, B. (2009). *Niewypłacalność gospodarstw domowych. Przyczyny – skutki – przeciwdziałanie*. Warszawa: Difin.
- Wiśniewska, A. (2017). Wybrane problemy zarządzania finansami gospodarstw domowych w krajach europejskich. *Finanse i Prawo Finansowe*, 15 (3), 95–105.
- Work Service. *Raport. Migracje Zarobkowe Polaków VI – maj 2017*. Pobrano z: <http://www.workservice.com/pl/Centrum-prasowe/Raporty/Raport-Migracyjny> (27.04.2018).
- World Bank (2017). *Migration and Remittances Data*. Pobrano z: <http://www.worldbank.org/en/topic/migrationremittancesdiasporaissues/brief/migration-remittances-data> (27.04.2018).

Abstrakt

W artykule przedstawiono pojęcie gospodarstwa domowego oraz zjawiska migracji, a także podjęto próbę analizy wpływu zagranicznych transferów pieniężnych do Polski (z tytułu pracy emigrantów zarobkowych za granicą) na poziom oszczędności i zobowiązań gospodarstw domowych. Ponadto wskazano na problemy wynikające ze sposobu rozdysponowania otrzymanych środków przez rodziny emigrantów zarobkowych.

The impact of foreign migration on savings and debts of households in Poland

In the article there are described definitions of a household and of migration and attempts to analyse the impact of foreign money transfers to Poland from remittances who work abroad on the level of household savings and liabilities and problems resulting from the method of distribution of funds received by remittances' families.